

НАШІ КОНСУЛЬТАЦІЇ

ДИХАЙ У ВІХТИК І МОВЧИ ТА ДИШ

Дієслова *дути* і *дихати* мають варіанти: у теперішньому часі — 1 ос. одн. *дму* і *дую*, *дихаю* і *дишу*, 2 ос. одн. *дмеш* і *дуєш*, *дихаєш* і *дишеш*, 3 ос. одн. *дме* і *дує*, *дихає* і *дише*, 1 ос. мн. *дмемо* і *дуємо*, *дихаємо* і *дишемо*, 2 ос. мн. *дмете* і *дуєте*, *дихаєте* і *дишете*, 3 ос. мн. *дмуть* і *дують*, *дихають* і *дишуть*; у наказовому способі, який, як відомо, утворюється від основи теперішнього часу — 2 ос. одн. *дми* і *дуй*, *дихай* і *диш*, 1 ос. мн. *дмімо* і *дуймо*, *дихаймо* і *дишимо*, 2 ос. мн. *дміть* і *дуйте*, *дихайте* і *дишите*. Ці варіанти зафіксовано і в «Орфографічному словнику української мови» (видання 9. — К., 2009) (окремі форми), і в «Орфоепічному словнику української мови» (К., 2001), і в тлумачних словниках.

Звичайно ж, ці варіанти в «Грамаічному словнику української літературної мови. Словозміна» належать кожен до своєї парадигми і позначені відповідно різними кодами. Крім того, у минулому часі в жіночому роді дієслово *дути* має варіанти наголосу — *ду́ла* і *дула́*.

Звісно, вибір того чи того варіанта визначає контекст. Скажімо, словоформи *дйшу* чи *диш* — радше стилістично марковані, розмовні. Приклади з художньої літератури доводять, що право на існування мають обидві форми і їхнє конкурування має стійку традицію: *Бо в ситуації, коли краце тінню усмішки прикритись, прикусити язика або скористатись давнім комишанським правилом: цить та **диш**!* (О. Гончар); *Мовчи та **диш**; а то щоб і тебе на локшину не покришили* (Г. Квітка-

Основ'яненко); *Носом дихай* (В. Шкляр); *Дихай, дихай, чоловіче!* (Іван Багряний).

Юлія Романюк

ЗАЛИШИ ЧИ ЗАЛИШ?

Яку форму наказового способу дієслова *залишити* вибрати: *залиши́* чи *залиши*? Нові орфографічні або тлумачні словники не завжди відповідають на це питання, оскільки в них подано не всі форми. Вони орієнтовані на представлення визначальних для слова форм або таких, творення яких може становити для мовців труднощі. «Орфоепічний словник української мови» (В 2 т. / уклад. М. М. Пещак та ін. — К., 2001) подає і *залиши*, і *залиши́*. Старі словники («Словник українсько-російський» А. Ніковського 1927 р., «Правописний словник» Г. Голоскевича 1929 р.) засвідчують форму *залиши́*. У «Граматичному словнику української літературної мови. Словозміна» подано, зокрема, складні випадки дієвідмінювання. На це питання його автори дають таку відповідь: дієслово *залиши́ти* має подвійний наголос. Якщо наголос на корені (*залиши́ти*), то *залиши*, а якщо наголос на тематичному суфіксі (*залиши́ти*), то правильно *залиши́*, але *облиши*, тому що дієслово *облиши́ти* має наголос не на тематичному суфіксі, а на основі, точніше, на корені. Так само, як *чеса́ти* — *чеши́*, але *обрі́зати* — *обрі́ж*. Це підтверджують і художні тексти: *Залиши́ хоч релігію й церкву в спокої* (В. Винниченко); *Залиши́ доторкатись сеї справи* (О. Кобилянська); *І, одвернувшись, глухо додав кудись убік: — Зали́ш собі, дитино* (О. Гончар); *Які добрі, то зали́ш, а які погані, то — в піч* (О. Гончар). Отже, оскільки дієслово *залиши́ти* має подвійний наголос, то, як доводять словники і тексти, правильними є обидві наказові форми: і *залиши*, і *залиши́*. Вони відповідають правилу творення таких форм від дієслів з наголосом на корені та на тематичному голосному.

Юлія Романюк